УДК 327.39(477)

Тригуб П. М., Тригуб О. П.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ В ПЕРШИЙ РІК ПРЕЗИДЕНТСТВА В. ЯНУКОВИЧА: ЗДОБУТКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У цій статті автори торкаються розвитку євроінтеграційного процесу України в перший рік діяльності Президента В. Януковича. Простежуючи хід переговорів України з Європейським Союзом, автори приходять до висновку, що їх результати залишаються доволі скромними. Єдиним реальним результатом можна вважати План дій по впровадженню безвізового режиму України з країнами ЄС, який, проте, не визначає конкретного терміну впровадження такого режиму. Переговори про Зону вільної торгівлі наштовхнулись на дискримінаційну політику ЄС відносно реалізації сільськогосподарської продукції на європейському ринку, в результаті чого Угода про ЗВТ, а разом з тим і про асоціацію відсувається на невизначений час.

Ключові слова: *Україна, Європейський Союз, інтеграція, В. Янукович, безвізовий режим, зона вільної торгівлі, асоціація.*

В этой статье авторы касаются развития европейского интеграционного процессы Украины в первый год деятельности Президента Виктора Януковича. Прослеживая ход переговоров Украины с Европейским Союзом, авторы приходят к выводу, что их результаты являются весьма скромными. Единственным реальным достижением можно считать принятие Плана действий по введению безвизового режима Украины со странами ЕС, который, однако, не определяет конкретного срока его введения. Переговоры о Зоне свободной торговли натолкнулись на дискриминационную политику ЕС относительно реализации сельскохозяйственной продукции на европейском рынке, в результате чего соглашение о ЗСТ, а вместе с тем и об ассоциации отодвигается на неопределенный срок.

Ключевые слова: *Украина, Европейский Союз, интеграция, Виктор Янукович, безвизовый режим, зона свободной торговли, ассоциация.*

In this article authors concern development European integration processes of Ukraine in the first year of activity of President Victor Janukovich. Tracing a course of negotiations of Ukraine with the European Union, authors come to a conclusion, that their results are rather modest. It is possible to count unique real achievement acceptance of the Plan of action on introduction of a visa-free mode of Ukraine with the countries of EU which, however, does not determine concrete term of his introduction. Negotiations about the Zone of free trade have encountered a discrimination of EU concerning realization of agricultural production in the European market therefore the agreement about ZFT, at the same time and about association is removed for uncertain term.

Key words: *Ukraine, the European Union, integration, Victor Janukovich, a visa-free mode, a zone of free trade, association.*

З приходом до влади Президента Віктора Януковича та його команди в лютому 2010 року сталися істотні зміни у зовнішній політиці України, які знайшли своє відображення в Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р. [1], в якому зазначено, що «Україна як європейська *позаблокова держава* (курсив наш. – Авт.) здійснює відкриту зовнішню політику і прагне співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав, груп держав чи міжнародних структур». Закон передбачав «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі». Нове українське вище керівництво визначило такі основні пріоритети зовнішньої політики держави: 1) активізацію переговорів з ЄС щодо вирішення питання про асоціацію з європейським співтовариством, 2) кардинальне поліпшення взаємовідносин з Російською Федерацією, 3) розвиток стратегічного партнерства з провідною країною світу – Сполученими Штатами Америки. В той же час Україна не відмовлялася від співробітництва з Північноатлантичним альянсом в справі підтримання миру і безпеки.

Новий зовнішньополітичний курс жваво обговорювався у засобах масової інформації, друкованих періодичних виданнях [2].

Перший закордонний візит в якості президента В. Янукович здійснив саме до Брюсселя. Під час зустрічі з головою Єврокомісії Жозе Мануелем Баррозу він зазначив, що європейська інтеграція залишається ключовим пріоритетом зовнішньої політики України. «Однак говорити про конкретні строки нашого вступу до ЄС передчасно. Все залежатиме від реалізації економічних реформ в Україні, – про це Президент В. Янукович на прес-конференції після зустрічі з Баррозу. – Зараз проводяться переговори щодо впровадження Угоди про асоціацію з одночасним впровадженням зони вільної торгівлі. Не виключено, що вже цього року буде підписана дорожня карта щодо безвізового режиму між Україною і ЄС». «Наша держава продовжує співпрацювати з НАТО, але без зміни свого безблокового статусу. Спільні програми України і НАТО виконуватимуться і надалі. Ми зберігатимемо партнерські стосунки з цією організацією», – заявив В. Янукович.

У свою чергу Баррозу підкреслив: «Україна і Європейський Союз хочуть завершити переговори щодо підписання угоди про асоціацію за рік. У той же час запровадження безвізового режиму між Україною і ЄС залежатиме від взаємодії обох сторін». В той же час голова Єврокомісії не назвав конкретної дати щодо цього. Баррозу наголосив на потребі відновити переговори з МВФ і здійснити реформу у газовому секторі: «Як тільки Україна відновить співпрацю з МВФ, ми можемо надати їй макрофінансову допомогу на суму понад півмільярда євро». Баррозу не виключав, що Європейський Союз направить до України місію експертів для підготовки та оцінювання реформ у галузі управління державними фінансами. Баррозу заявив, що для членства в ЄС Україні потрібно говорити не про можливі дати, а здійснювати реформи. Він упевнений у можливості здійснення таких реформ за наявності політичної волі та стабільності [3].

Відбулася також зустріч з президентом ЄС Германом Ван Ромпеєм. Главою Європарламенту Єжи Бузеком, про яку В. Янукович сказав: «Мене цілком влаштовує позиція Європарламенту, Єврокомісії у тому, що ми накреслили конкретні кроки і спільно їх робимо. Спільно приймемо рішення і спільно їх виконуватимемо». Співрозмовники наголосили на тому, щоб «менше говорити, а більше робити. Цим і відрізняється євро прагматизм від євро романтизму. Окрім того, В. Янукович вважав, що інтеграція України і проведення необхідних реформ можуть стати об'єднуючим чинником для всіх українців. Журналістам на прес-конференції В. Янукович назвав конкретні кроки співробітництва України з ЄС: впровадження безвізового режиму, створення зони вільної торгівлі, допомога Україні у подоланні економічної кризи [4]

Таким чином, брюссельський вояж українського президента завершився декларативними заявами про наміри обох сторін. Однак, попри відсутність конкретних домовленостей, результати цієї зустрічі між керівництвом України та ЄС отримали позитивну оцінку серед українського політикуму і громадськості, здебільшого через їх чіткий сигнал щодо сталості та безперервності процесу двосторонньої співпраці.

8 липня 2010 р. Верховна Рада ухвалила закон «Про засади функціонування ринку природного газу України» [5], відповідно до якого передбачається розділити видобування, транспортування та поставки природного газу, як того вимагає законодавство ЄС, що регулює відносини на газовому ринку. Україна стала членом Європейського енергетичного співтовариства.

У кінці липня 2010 року Україна подала заявку на вступ до Європейського енергетичного товариства. Ще 7 грудня 2009 року рада міністрів ради Енергетичного співтовариства прийняла рішення, згідно з яким Україна стане членом Енергетичного співтовариства після приведення її законодавства у газовому секторі у відповідність із законодавством Європейського союзу.

Відповідний протокол був підписаний 24 вересня 2010 р. в Скоп'є у Македонії міністром палива та енергетики України Юрієм Бойко і міністром економіки Македонії Фатміром Бесімі в рамках 8-го засідання Енергетичного співтовариства на рівні міністрів. У церемонії підписання протоколу також взяв участь віце-президент, заступник генерального директора з питань енергетики Європейської комісії Фабрізіо Барбазо [6].

Раніше в міністерстві палива та енергетики відзначали, що приєднання України до Енергетичного співтовариства посприяє залученню інвестицій в енергетичний сектор країни, а також створить умови для вільного доступу українських компаній до ринків ЄС.

Отже, закон «Про засади функціонування ринку природного газу України» разом із приєднанням України 24 вересня до Енергетичного співтовариства став реальним свідченням інтеграції до інституцій європейської спільноти. Попри незавершеність процесу формування єдиної енергетичної політики, ЄС прагне створити зрозумілі та прозорі правила гри на своєму енергетичному ринку й заохочує до цього своїх економічних і політичних партнерів. З огляду на те, що в середині листопада Єврокомісія вилучила проект «Південний потік» з переліку своїх пріоритетів [7], українська сторона може отримати союзника у газових переговорах з Росією.

22 листопада 2010 р. у Брюсселі відбувся чотирнадцятий саміт Україна – Європейський Союз. У своєму вступному слові Президент України Віктор Янукович підкреслив, що нинішній саміт Україна – ЄС є особливим для його учасників, оскільки визначається для них періодом глибинних реформувань та трансформацій. Він подякував Президенту Європейської Комісії Жозе Мануелю Баррозу та Президенту Європейської Ради Герману Ван Ромпею за відверту та щиру розмову, яка відбулася перед початком пленарного засідання саміту. В ході

роботи саміту лідери підтвердили, що відносини Україна – ЄС засновані на спільних цінностях і спільній історії, а також, що ЄС визнав європейські прагнення України та привітав її європейський вибір. Пролунала думка, що глибина відносин Україна – ЄС визначатиметься впровадженням реформ і подальшим зміцненням спільних цінностей. Сторони обговорили питання поваги прав людини, основних свобод, демократичних цінностей та верховенства права, яке засноване на незалежному та неупередженому судочинстві. Вони наголосили, зокрема, на важливості вільних ЗМІ. За результатами останніх місцевих виборів, лідери підтвердили потребу в подальшому зміцненні демократичного розвитку в Україні, зокрема виборчих рамок. Взявши до уваги останні конституційні процеси в Україні, сторона ЄС закликала українську владу здійснити конституційну реформу широким та всеохоплюючим способом у тісній співпраці з Венеціанською комісією Ради Європи. Лідери висловили задоволення прогресом, досягнутим у відносинах Україна – ЄС, наголосивши на важливості Угоди про асоціацію Україна – ЄС. Вони підтвердили спільне зобов'язання щодо створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС з метою забезпечення поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.

Схвально був сприйнятий План дій щодо візової лібералізації для України. Документ визначає всі технічні умови, які має виконати Україна для забезпечення прогресу в запровадженні безвізового режиму як довгострокової перспективи для короткотермінових поїздок громадян України. Його реалізація розпочнеться відразу й підлягатиме систематичному моніторингу обома сторонами.

У ході роботи саміту Україна та Європейський Союз досягли домовленості щодо прискорення переговорного процесу стосовно укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. «Я сподіваюся, ми цю роботу спільно виконаємо також у 2011 році», – наголосив Президент України Віктор Янукович.

Герман Ван Ромпей висловив переконання, що чотирнадцятий саміт Україна-ЄС має усі ознаки успішного заходу. Адже відбулася добра дискусія і були досягнуті конкретні результати. «Україна є стратегічно важливим партнером Євросоюзу», – наголосив Президент Європейської Ради, відзначивши взаємне бажання в подальшому поглиблювати та зміцнювати наші відносини [8].

Початок 2011 року ознаменувався активізацією переговорного діалогу з вищими посадовцями Європейського Союзу, керівниками сусідніх країн-членів ЄС, зокрема з Угорщиною і Польщею, які почергово головуватимуть у Європейському Союзі. У січні Президент Віктор Янукович провів зустріч із комісаром Європейської Комісії з питань розширення та європейської політики сусідства Штефаном Фюле. Вітаючи гостя, глава держави високо оцінив той факт, що його перша у новому році зустріч на міжнародному рівні відбулася саме з представником Єврокомісії. «Маю велику надію, що наші поточні відносини принесуть довгоочікуване завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію і створення зони вільної торгівлі», – сказав Президент, наголосивши: діалог між Україною та Євросоюзом вимагає продовження інтенсивних контактів на високому політичному рівні.

У цьому контексті Віктор Янукович сказав, що він буде радий вітати Президента Єврокомісії Жозе Мануеля Баррозу в Україні у квітні на Саміті з питань інноваційного та безпечного використання ядерної енергії у рамках заходів із вшанування 25-х роковин Чорнобильської катастрофи.

Говорячи про підсумки 2010 року, Віктор Янукович відзначив: «На європейському напрямі ми зробили багато, щоб налаштуватися на послідовну роботу, яка має на меті підняти й об'єднати країну, утвердити свободу й демократію, навести лад в економіці – підняти її на належний рівень розвинених держав. Сьогодні реформи в Україні – вже реальність, а не декларація намірів».

У рамках офіційного візиту Штефан Фюле провів зустріч з першим віце-прем'єр-міністром – міністром економічного розвитку і торгівлі Андрієм Клюєвим. Урядовець заявив, що ми докладемо максимум зусиль для прискорення процесу переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію, включаючи створення зони вільної торгівлі та висловив надію, що переговорний процес успішно завершиться вже 2011 року. Єврокомісар запросив першого віце-прем'єра відвідати Брюссель.

Ще одним важливим кроком до зближення з ЄС є, зокрема, підписання договору про безвізовий режим: «Впровадження безвізового режиму між Україною та ЄС має високий суспільний інтерес, і уряд приділяє цьому питанню значну увагу. Ми сподіваємося, що до початку футбольного чемпіонату Євро-2012 безвізовий режим почне діяти», – заявив перший віце-прем'єр. У цьому контексті Андрій Клюєв повідомив, що уряд завершує розробку Національного плану на 2011 рік з виконання Плану дій щодо лібералізації візового режиму [9].

Штефан Фюле зустрівся також з прем'єр-міністром М. Азаровим. Темою бесіди стали економічні процеси, які відбуваються в Украйні. Уряд активізував свою діяльність задля подальшого розвитку держави, зокрема, започатковані переговори *з* Росією та Європейським Союзом про модернізацію української газотранспортної системи, розглядатимуться питання постачання й транзиту газу. «Всі повинні рахуватися з тим, що Росія видобуває газ, ЄС споживає, а Україна забезпечує його доставку до споживачів», – зауважив Прем'єр.

Зі своїм співрозмовником він поділився деякими результатами економічної діяльності у минулому році, наголосивши на позитивних змінах бізнес-клімату: «З першого січня діє податок на прибуток на 2 % менший, ніж торік – 23 %. І на 1 % – до 19 % знижений податок на додану вартість. Також діє норма, яка стимулює прискорену амортизацію основних фондів та інвестиції у модернізацію виробництва».

Європейська бізнес-асоціація позитивно оцінює такі зміни, заявив Штефан Фюле. Представники європейського бізнесу високо цінують особисті зустрічі Прем'єр-міністра з ними та розраховують на продовження такого продуктивного діалогу з українською владою. У свою чергу Брюссель має великий оптимізм щодо завершення переговорів про створення зони вільної торгівлі до літа цього року. Це в принципі можливо, бо обидві сторони зможуть продемонструвати ту ж саму динаміку переговорів і співпраці, що і під час жовтневого раунду переговорів, наголосив єврокомісар.

На спільній з міністром закордонних справ Костянтином Грищенком прес-конференції Штефан Фюле застеріг українську владу від застосування кримінального законодавства в політичних цілях. Бо у XXI столітті демократична влада не може існувати без незалежної судової влади і незалежних ЗМІ. За його словами, в інтересах України мати сильну і конструктивну опозицію. Особливо це стосується європейської інтеграції, повідомляє УНІАН. Його думку продовжив і український міністр: «Ми виходимо з того, що європейська інтеграція – це та ідея, яка має об'єднувати все українське суспільство».

Тому Україна і ЄС налаштовані завершити переговори з укладання Угоди про асоціацію впродовж цього року, переконаний Штефан Фюле. Слід також зосередити зусилля на у впровадженні плану дій з лібералізації візового режиму. «Зараз дуже багато залежить від української сторони у впровадженні необхідних реформ і досягненні відповідних орієнтирів. ЄС продовжить підтримувати Україну у виконанні цього завдання», – сказав він.

Україна також має досягти справжнього прогресу в поліпшенні інвестиційного клімату, бо ЄС стурбований багатьма перешкодами, які існують перед підприємствами в Україні, зокрема, надмірною бюрократією.

Підсумовуючи результати зустрічей з В. Януковичем, М. Азаровим і А. Клюєвим, Штефан Фюле дав високу оцінку активізації загального переговорного процесу між Україною та ЄС, яка спостерігається останнім часом [10].

Великі сподівання щодо європейської інтеграції українська влада покладає на головування в Євросоюзі протягом 2011 року наших сусідів – Угорщини і Польщі. Річ у тім, що з першого січня головування в Євросоюзі на себе перебрав Будапешт, а з червня ці функції виконуватиме Варшава. Київ сподівається, що за допомогою угорських та польських дипломатів наш діалог з Брюсселем стане прагматичнішим. Угорщина повною мірою розуміє очікування України, а також усвідомлює відповідальність, яка на неї покладається разом зі званням країни-голови в ЄС [11].

Одним із визначальних чинників сучасних українсько-польських відносин є підтримка Польщею євроінтеграційних прагнень України та конструктивний підхід Варшави до всебічного розвитку діалогу з нею.. Про це йшлося на зустрічі віце-прем'єр-міністра – міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства Віктора Тихонова з керівником Канцелярії Президента Республіки Польща Яцеком Міхаловським.

Під час переговорів Віктор Тихонов наголосив – Україна покладає значні сподівання на майбутнє головування Польщі в Європейському Союзі у другій половині 2011 року: «Ми розраховуємо на максимальну підтримку польського головування у завершенні переговорів та укладенні Угоди про асоціацію, а також створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС, у забезпеченні реалізації положень Плану дій щодо безвізового режиму між Україною та Євросоюзом», – зазначив урядовець. За його словами, ми прагнемо також запозичити досвід Польщі у питанні участі в Європейському Енергетичному Співтоваристві. Окрім цього, Україну цікавить вивчення польського досвіду проведення адміністративно-територіальної реформи.

Започаткування такої роботи на постійній основі сприятиме проведенню реформування органів державного управління та місцевого самоврядування. Віктор Тихонов підкреслив: «Польський досвід нас цікавить у контексті, насамперед, регіонального та соціально-економічного виміру. Особливий наголос ми робимо на вивченні досвіду формування бюджетів органів місцевого самоврядування» [12].

На запрошення Президента Польщі Броніслава Коморовського 3-4 лютого 2011 року Президент України Віктор Янукович відвідав Республіку Польщу з державним візитом**.** Головною метою візиту було подальше поглиблення відносин з Республікою Польща як близьким сусідом і стратегічним партнером України. У ході візиту передбачаються переговори Глави держави з Президентом Польщі Броніславом Коморовським та іншими керівниками країни. Значна увага під час візиту приділялася питанням українсько-польської співпраці у підготовці до проведення ЄВРО-2012.

Головним пріоритетом зовнішньої політики України є інтеграція до Євросоюзу, запевнив у Варшаві Президент Віктор Янукович після зустрічі з президентом Польщі Броніславом Коморовським. «У другій половині 2011 року, Польща головуватиме в Раді Євросоюзу. Особисто я хотів би підкреслити, що європейська інтеграція є ключовим пріоритетом зовнішньої політики України. Безумовно, ми бачимо, що Польща послідовно і безперервно підтримує наші зусилля в євроінтеграції» – сказав Янукович. Президент Янукович підкреслив, що Польща була і залишається стратегічним партнером України.

За словами президента України, президент Польщі і він підписали дорожню карту двостороннього співробітництва на період 2011-2013 роки. У дорожній карті описані короткострокові заходи і довгострокові дії, наприклад, про співпрацю в галузі європейської інтеграції, енергетики, гуманітарної політики та підготовки до Євро-2012. Президент Польщі Броніслав Коморовський висловив задоволення у зв'язку з візитом Януковича до Польщі. За його словами, цей візит став підтвердженням спільних зусиль щодо збереження та розвитку стратегічного партнерства між Польщею та Україною [13].

Тимчасовий повірений у справах Польщі в Україні Діаріуш Гурчинські заявив: «У другому півріччі головування перебере на себе Польща. Нам здається, що Україна повинна якомога плідніше використати цю нагоду для того, щоб реалізувати свій курс на зближення з ЄС... У Польщі сподіваються, що Україна досягне прогресу на переговорах з укладення Угоди про асоціацію з ЄС, зокрема щодо створення зони вільної торгівлі. ...Звичайно, ми були б раді, якби Україна підписала Угоду про асоціацію з ЄС саме під час головування Польщі у цій організації. Проте тут я абсолютно згоден з думкою, висловленою міністром закордонних справ К. Грищенком, що важливі не строки підписання «^годи, а її якість. Адже від цього залежатиме, наскільки ефективно працюватимуть механізми цієї угоди і чи відчують українці реальну користь від її укладення» [14].

Олександр Сушко, науковий директор інституту Євроатлантичного співробітництва, так визначив значення цього візиту: «На мою думку, візит глави Української держави до Польщі надзвичайно важливий, проте дещо запізнілий. Бо за винятком поїздки, пов'язаної з похованням трагічно загиблого Президента Леха Качинського, Віктор Янукович минулого року не здійснив жодного робочого чи офіційного візиту до цієї країни. А це не відповідає традиційно високому рівню наших відносин. ...На мою думку, головна причина цього полягає в тому, що керівництво України намагається вирішувати усі чутливі зовнішньополітичні питання з Брюсселем, Берліном чи Москвою, формуючи таким чином певний дисбаланс на користь Росії.

Важливість нинішнього офіційного візиту Віктора Януковича полягає передусім у тому, що Україна таким чином продемонструє Польщі свою вдячність за її постійну відчутну підтримку нашої країни, зокрема в ЄС» [15].

Зовсім інакше оцінили наслідки цього візиту польські засоби масової інформації. Уже після візиту, 5 лютого, Nowa Europa Wschodnia публікує підсумкову статтю Павла Пеньонзека під промовистою назвою «*Стратегічне партнерство без стратегії*»: «Важко зрозуміти, що буде тим фундаментом, якщо «дорожня карта» на 2011-2012 роки не містить положень, які реально впливають на громадянське життя або ж якимось дивним чином сприяли б проведенню Євро-2012. Вона не має положень про безвізовий режим до 2012 року, або про сприяння в переговорах з Брюсселем». Автор підкреслює, що в документі також не розглядаються ключові економічні питання, які мали надати нової якості в розбудові відносин – таких, як нафтопровід Одеса – Броди – Гданськ. Хоча мало хто вірить у реалізацію цього проекту. Видання наводить заяву колишнього міністра економіки й праці Яцека Пєхоти, який «спустив на землю мрійників про чудове регіональне співробітництво». Екс-міністр послався на той факт, що чимало польських підприємців були змушені закрити свій бізнес в Україні через повальну корупцію та неефективне законодавство. Про їхні вимоги говорять протягом багатьох років, але досі не видно рішення. Пєхота вважає, що ця думка людей, котрі вклали свої гроші, створює діловий імідж України – на сьогодні дуже негативний серед поляків [16].

Питання інтеграції України до ЄС обговорювалося і під час візиту Миколи Азарова до Братислави 15-16 лютого 2011 р. х нагоди 20-річчя Вишеградської четвірки. Вишеградська група – альянс чотирьох центральноєвропейських держав – Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини – була заснована 15 лютого 1991 року. Саме тоді свою дію завершував Варшавський договір. І три президенти – Вацлав Гавел, Лєх Валенса та Йожеф Антал заснували так звану Вишеградську трійку, яка після поділу Чехословаччини перетворилася на четвірку, її початкова мета полягала у сприянні інтеграції в НАТО та ЄС. Після того, як вона була успішно реалізована, концепцію організації переосмислили. У 2004 році в чеському місті Кромєжіш відбувся саміт, на якому члени Вишеградської четвірки прийняли нову декларацію, яка передбачала активнішу співпрацю організації з іншими державами у форматі В4+. Головна мета цієї співпраці – передача інтеграційного досвіду та підтримка країн-сусідів, які зацікавлені в євроінтеграції. Серед держав, запрошених до партнерства у рамках Вишеградської групи, одне з головних місць посідає Україна.

Офіційний діалог на політичному рівні України та Вишеградської четвірки бере початок від 2005 року, коли влітку у Польщі відбулися переговори на рівні прем'єр-міністрів. Тоді порушували питання енергетичної співпраці, зокрема, пов'язані з розвитком нафто- та газомагістралей, а також у сфері транспортування електроенергії. Важливе місце у взаємодії між Україною та Вишеградською четвіркою посідає співробітництво у військовій сфері. На думку експертів, саме цей вид співпраці найдинамічніше розвивається в рамках «Україна + В4».

Цього року саміт Вишеградської четвірки проходив у Словаччині, котра наразі головує у цій ініціативі. Нинішня зустріч відбудеться у форматі В4+3, за участі Німеччини, Австрії та України. Відбулися переговори чотирьох прем'єрів: Словаччини – Івети Радічової, Чехії – Петра Нечаса, Угорщини – Віктора Орбана та Польщі – Дональда Туска. Сторони обговорили питання, пов'язані з членством в ЄС, зокрема щодо енергетичної безпеки та економічного управління. Вони також сфокусували свою увагу на аспектах політики добросусідства Євросоюзу і на співпраці у рамках ініціатив «Східне партнерство». У багатосторонніх переговорах взяли участь німецький та австрійський канцлери Ангела Меркель і Вернер Файман і український Прем'єр Микола Азаров. За його словами, для України зустріч з главами урядів Вишеградської четвірки має на меті поглибити торгівельно-економічне співробітництво зі Словаччиною, вивчити досвід пенсійної реформи у цій країні, поінформувати колег про хід переговорів з ЄС щодо зони вільної торгівлі.

«Звичайно, криза позначилася скороченням товарообороту між Україною і Словаччиною, – зазначив Прем'єр-міністр. – Проте сьогодні є цікаві проекти,

які можуть виправити ситуацію. Наприклад, будівництво широкої залізничної колії Український кордон – Братислава – Відень суттєво збільшить товарооборот з ЄС і Словаччиною зокрема». Також глава уряду наголосив, що Україна зацікавлена у запровадженні безвізового режиму з країнами ЄС та створенні спільного митно-прикордонного контролю зі Словаччиною, особливо напередодні Євро-2012 [17].

Виступаючи на пленарному засіданні Саміту глав урядів країн Вишеградської групи, який проходив за участю Австрії, Німеччини та України, Азаров заявив, що країни Вишеградської групи, Австрія та Німеччина позитивно оцінили ініціативу України щодо спрощення перетину державного кордону у рамках проведення Євро-2012 та запровадження спільних прикордонних та митних постів на всіх переходах з нашими країнами-сусідами. «Цей формат є досить успішним, і ми готові активно налагоджувати співпрацю», – зазначив Микола Азаров. Крім того, Прем'єр-міністр поінформував учасників зібрання про реформи, які наразі тривають в Україні, зокрема про податкову, бюджетну та адміністративну. На думку Миколи Азарова, реформа влади має створити у нашій країні ефективніше державне управління, а також суттєво скоротить витрати на утримання держапарату, зменшить рівень корупції та сприятиме пожвавленню ділової активності.

У Братиславі Прем'єр-міністр торкнувся також і важливої для України теми щодо укладання угоди про зону вільної торгівлі з ЄС. Вона, вважає Прем'єр, дозволить розв'язати продовольчі проблеми в Європі. Адже угода щодо ЗВТ, підписана у повному обсязі, забезпечить вихід української аграрної продукції на європейський ринок. При цьому він уточнив, що у ході саміту глави урядів значну увагу приділили саме питанню продовольчої безпеки в Європі та світі. За словами Миколи Азарова Україна розраховує, що країни-учасниці саміту підтримають нас у питанні укладення Угоди про асоціацію з ЄС. Під час переговорів, за словами Прем'єр-міністра, країни Вишеградської групи, Австрія та Німеччина позитивно оцінили ініціативу України щодо спрощення перетину державного кордону у рамках проведення Євро-2012 та запровадження спільних прикордонних та митних постів на всіх переходах з нашими країнами-сусідами [18].

Важкими видались нинішні переговори з Євросоюзом про зону вільної торгівлі. Українська сторона зустрілася з відвертим небажанням країн ЄС пускати українські товари на європейський ринок. Черговий раунд переговорів проходив у Києві, керівником переговорної групи ЄС був Філіп Куїссон, а української групи – Валерій Пятницький.

«Я можу говорити про вільну торгівлю годинами», – так почав свій виступ Філіп Куїссон на засіданні «круглого столу», яке пройшло за участю українських і європейських дипломатів з українськими підприємцями у приміщенні Торговельно-промислової палати. Намагаючись дохідливо пояснити присутнім принади вільної торгівлі, він продемонстрував свою нову краватку, куплену в одному з іспанських магазинів одягу на Хрещатику, яка, якщо вірити етикетці, зроблена у Мадриді, і розповів, що у магазині цієї ж мережі, але в Брюсселі, він нещодавно придбав сорочку, на якій було написано: «Made in Ukraine». Проте, звичайно, на практиці правила вільної торгівлі дещо складніші, а її закони – суворіші. За словами Філіпа Куїссона, основою вільної торгівлі є регуляторний підхід, тобто загальні стандарти, які прийняли для себе всі країни-члени ЄС і які повинна поширити на свою територію й Україна, якщо бажає торгувати на європейських ринках.

Українським переговірникам вдалося отримати досить вигідні умови для торгівлі сталлю та текстилем, на які Євросоюз обіцяє не встановлювати жодних обмежень і пропонує нульове мито. «Щоправда, у галузі сільського господарства нам треба попрацювати і щодо 20 відсотків продукції необхідно вести подальші переговори, тут неминуче будуть квоти, – застеріг Філіп Куїссон. – Проте такі ж квоти ми встановлюємо з усіма нашими торговельними партнерами, наприклад, із США».

За словами Валерія Пятницького, головна перешкода на шляху українських товарів до Європи полягає не стільки у встановленні відповідних тарифів, а у швидкості, з якою вони рухаються через кордон, враховуючи якість доріг і корупцію митних чиновників. Європейці широкими обіймами привітають у себе український метал, соняшникове насіння і рапс (який є сировиною для виготовлення етанолу), проте на іншу продукцію, зокрема сільськогосподарську, що може скласти серйозну конкуренцію в ЄС, європейці пропонують нам доволі скромні квоти. «Україна – один з найуспішніших експортерів зерна у світі, – сказав Валерій Пятницький. – І ми хочемо продавати на ринках ЄС не жменьку зерна, а мішок». За словами заступника міністра, саме у згаданих паном Куїссоном 20 відсотках сільськогосподарської продукції і полягає вся інтрига переговорів, бо за цією цифрою ховаються ті українські інтереси, які Київ хотів би відстояти. Валерій Пятницький також розповів, що з тексту угоди, наприклад, узагалі вилучено пункт про транспортні послуги. Він зауважив, що Україна цілком могла б конкурувати на європейському ринку у сфері пасажирських і вантажних перевезень. Не пускають нас європейці і на ринок інших послуг, хоча, за словами Валерія Пятницького, 96 % товарів у ВВП Євросоюзу припадає саме на ринок послуг.

Болісно ставляться українці і до того, що їм доведеться попрощатися з коньяком, шампанським, сиром «рокфор» та деякими іншими продуктами. Але не з самими харчами, а їхніми звичними для нашого вуха назвами. Адже, за європейськими нормами, український виробник не матиме права вживати так звані географічні назви продукції, «авторські права» на які має інша країна, котра першою почала виготовляти той чи той продукт. «Ніхто не забороняє вам виробляти рокфор, –

заспокоїв Філіп Куїссон. – Виробляйте такий сир, але назвіть його інакше, зробіть його якіснішим, займіться маркетингом і він завоює ринок». При цьому європейський дипломат нагадав, що 46-мільйонна Україна матиме можливість пропонувати свої товари 500-мільйонному Євросоюзу. Проте Валерій Пятницький порадив не забувати, що на європейському ринку українські товари повинні будуть протистояти конкуренції не лише товарів, виготовлених в ЄС, а й продукції, яку експортують туди з інших країн світу. «Це надзвичайно жорсткий ринок».

Отже, переговори між Києвом та Брюсселем тривають складно і повільно, а задекларована перспектива щодо підписання Угоди про асоціацію вже у цьому році має вигляд досить примарної. Крім того, деякі члени делегації ЄС на переговорах щодо ЗВТ вважають, що українська сторона займає неконструктивну позицію і не намагається шукати компромісів у спірних питаннях. Наразі європейські та українські дипломати ведуть переговори з приводу квот на окремі види сільськогосподарської продукції та харчової промисловості, і розбіжності між тим, що сторони пропонують одна одній за деякими пунктами, доволі значні. Мають відбутися ще, принаймні, два раунди переговорів – у квітні й червні. Україна може постачати на ринки ЄС великі обсяги продукції, але поки що це лише теоретично, оскільки на цьому ринку панують європейські якість та стандарти. Наша продукція, зокрема сільськогосподарська, цим стандартам не відповідає [19].

За словами Миколи Азарова, позиції угоди про ЗВТ узгоджено на 90 %, а решта – потребують подальшого обговорення. Зокрема, доопрацювання та погодження з ЄС потребує питання, що стосується агропромислового сектору. «Нам хотілося б, щоб питання вирішувалися на принципах взаєморозуміння і рівності», – наголосив Микола Азаров, підкресливши: Україна має потужний агропромисловий потенціал, і це питання у переговорному процесі з ЄС є досить важливим». Глава уряду запропонував підписати угоду про зону вільної торгівлі з Європейським Союзом за тими позиціями, які вже повністю узгоджено, а ті позиції, щодо яких триває дискусія, внести до наступної угоди [20].

Під час зустрічі з представниками компаній Великої Британії 18 березня 2011 р. Микола Азаров заявив: «Квоти, які пропонується встановити на нашу сільгосппродукцію (наприклад на зерно –20 тис. тонн, свинину – 15 тис. тонн, птицю – 1 тис. тонн), просто смішні. Україна готова піти на компроміс: якщо ЄС хоче квот, ми підемо назустріч, однак за умови встановлення перехідного періоду з поступовим збільшенням квотування і значного збільшення рівня стартових квот. Наприклад, початковий рівень квот на зерно – 200 тис. тонн, через два роки – 250 тис. тонн, через 5 – 300 тис. тонн, через сім – 1 млн тонн, а через 10 років повне скасування обмежень». Прем'єр зауважив, що це приблизне бачення картини, але за подібних умов перспектива створення ЗВТ є. Водночас представники ЄС мають чіткий мандат, і за столом переговорів стоять мертво на позиції «квота, квота, квота». Глава уряду ще раз наголосив: Україна зайняла гнучку позицію і готова до пошуку компромісу, однак на сміхотворні квоти ми не підемо [21].

2-3 березня 2011 р. перший віце-прем'єр України Андрій Клюєв здійснив робочий візит до Брюсселя. В ході цього візиту було підписано Меморандум про програму допомоги ЄС Україні. Свої підписи під ним поставили Андрій Клюєв і член Європейської Комісії з питань розширення та європейської політики сусідства Штефан Фюле.

Меморандум відбиває індикативні пріоритети допомоги ЄС, загальний обсяг якої в рамках програми становитиме 470,05 млн євро за трьома напрямками: «Належне управління та верховенство права»; «Сприяння вступу в силу Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом» (зокрема й створення зони вільної торгівлі); сфера «Сталий розвиток» (енергетика, довкілля, транспорт, регіональний розвиток). Під них підлаштовано й низку інвестиційних проектів. які забезпечать впровадження передових технологій, масштабне оновлення виробничої сфери в окремих галузях економіки та регіонах. Саме від їх реалізації залежатиме, якою стане Україна найближчим часом і яке місце посідатиме в майбутньому [22].

7 квітня 2011 р. В. Янукович виступив із щорічним посланням до Верховної Ради України, де зазначив, що «позаблоковість розглядається Україною як послідовна позиція захисту національних інтересів без участі у військових союзах, що створює необхідні можливості для розвитку партнерських, взаємовигідних стосунків із іншими державами та міжнародними організаціями за усіма напрямами. ...Зокрема, Україна буде продовжувати взаємодію з НАТО, реалізовувати спільні проекти з країнами ОБСЄ, ОДКБ, іншими регіональними безпековими структурами».

Президент зазначив, що вже понад рік Україна реалізовує якісно новий зовнішньополітичний курс, в основу якого покладена концепція національного прагматизму. Її базовими елементами стали позаблоковий вибір, ідеологічно нейтральна політика партнерства у відносинах з Росією та країнами СНД, з Європейським союзом, Сполученими Штатами, Туреччиною, Китаєм, країнами АСЕАН, іншими державами та регіональними об'єднаннями. Фундаментальною складовою концепції національного прагматизму є стратегія європейської інтеграції України. Сьогодні Україна веде активний переговорний процес щодо Угоди про асоціацію. Підписання цієї Угоди створить передумови для повноцінної інтеграції України у європейський економічний, соціальний, культурний та правовий простори. Вже у цьому році ми прагнемо шляхом компромісу усунути розбіжності в позиціях і вийти на остаточне підписання Угоди про асоціацію та створення Зони вільної торгівлі.

«У 2010 році Україна та ЄС зробили якісний крок уперед у сфері безвізового діалогу, – відзначив В. Янукович. – В ході Саміту Україна-ЄС було оголошено про надання Україні Плану дій з лібералізації візового режиму. Для подальшого просування

до безвізового режиму з ЄС у 2011 році ми маємо виконати ряд технічних завдань. Зокрема, у сферах безпеки документів, міграції, охорони громадського порядку. Переконаний, що до кінця року ми це зробимо».

Президент наголосив, що євроінтеграційний курс не був і не буде перешкодою розвитку стратегічного партнерства з Росією. Для України нормалізація відносин з Росією стала невід'ємною складовою її європейського вибору. У 2010 році ми виконали важливу частину двостороннього порядку денного: відновили повноцінний діалог, економічне співробітництво і вийшли на нову формулу стратегічного партнерства України та Росії. Черговим свідченням серйозності наших намірів і закономірним результатом спільної роботи у найближчій перспективі стане підписання Декларації про зміст українсько-російського стратегічного партнерства. «Водночас, наша принципова позиція в тому, – стверджує В. Янукович, – що двосторонні відносини мають базуватися на взаємній повазі національних інтересів. Саме на цій основі ми сьогодні розглядаємо питання співпраці України з Митним Союзом. Вважаю, що подальший розвиток стосунків з Митним союзом буде спиратись на нову договірну базу щодо угод про вільну торгівлю та можливу пакетну угоду про співпрацю за формулою «3+1» [23].

Отже, можна констатувати, що в перший рік президентства Віктора Януковича був започаткований новий курс у зовнішній політиці України. Його основні характерні риси: 1) країна залишається поділеною навпіл відносно пріоритетів зовнішньої політики: частина суспільства прагне зближення з Росією та країнами СНД, інша орієнтована на Захід; це змушує сучасну владу дотримуватись різновекторності у зовнішній політиці (ми налаштовані на євроінтеграцію, але одночасно бажаємо ефективно співпрацювати з Митним союзом); 2) з цього випливає концепція позаблоковості, нейтральності, національного прагматизму; 3) орієнтація зовнішньої політики на економічну вигоду; 4) захист національних інтересів, територіальної цілісності України та її суверенітету; 5) співпраця з країнами світу і міжнародними організаціями у зміцненні міжнародної та європейської безпеки, боротьбі з міжнародним тероризмом, у підтриманні миру й стабільності у кризових регіонах планети.

Щодо євроінтеграційного поступу України, то результати залишаються доволі скромними. Єдиним реальним результатом можна вважати План дій по впровадженню безвізового режиму України з країнами ЄС, який, проте, не визначає конкретного терміну впровадження такого режиму. Переговори про Зону вільної торгівлі наштовхнулись на дискримінаційну політику ЄС відносно реалізації сільськогосподарської продукції на європейському ринку, в результаті чого Угода про ЗВТ, а разом з тим і про асоціацію відсувається на невизначений час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Відомості Верховної Ради. – 2010. – № 40. – Ст. 527.
2. Весела Н. 2010: євроінтеграціями поступ України / Наталя Весела // Зовнішні справи. – 2010. – № 11–12. – С. 12–14; Матвієнко К. Україна – Росія. До Європи разом чи нарізно? / Костянтин Матвієнко // Зовнішні справи. – 2011. – 1. – С. 56–57; Рябінін Є. Зовнішня політика нової влади: спроба політологічного аналізу / Євген Рябінін // Зовнішні справи. – 2011. – № 2. – С. 30–33; Мармазов В. Україна на перехресті європейської інтеграції: SOS чи шанс? [Електронний ресурс] / Василь Мармазов, Ігор Піляєв // Зовнішні справи. – 2010. – № 1. – Режим доступу : http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=476; № 2. – Режим доступу : http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=487; Тетяна Силіна. У союзники чи у спів'язні? // Дзеркало тижня. – 2011. – № 13. – 8 квітня та ін.
3. Урядовий кур'єр. – 2010. – 2 березня.
4. Урядовий кур'єр. – 2010. – 3 березня.
5. Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 48. – Ст. 566.
6. http://www.epravda.com.ua/news/2010/09/24/249487/.
7. Весела Н. 2010: євроінтеграціями поступ України. – С. 13.
8. Ухвалено План дій щодо візової лібералізації для України // Зовнішні справи. – 2010. – № 9–10. – С. 5.
9. Не звертаючи з європейського напрямку // Урядовий кур'єр. – 2011. – 12 січня. – С. 3.
10. Європейський вектор об'єднає суспільство // Урядовий кур'єр. – 2011. – 13 січня. – С. 3.
11. Власенко Н. На посаді голови Євросоюзу Угорщина нас не забуде / Наталя Власенко // Урядовий кур'єр. – 2011. – 29 січня. – С. 2.
12. Підтримка Польщі наблизить до ЄС // Урядовий кур'єр. – 2011. – 29 січня. – С. 3.
13. http://news.tochka.net/ua/59101.
14. Ми були б раді, якби Україна підписала угоду про асоціацію з ЄС під час головування Польщі // Урядовий кур'єр. – 2011. – 3 лютого. – С. 3.
15. Там само.
16. http://www.unian.net/ukr/news/news-419762.html.
17. Михальська В. Політична формула європейського суспільства / Вероніка Михальські // Урядовий кур'єр. – 2011. – 15 лютого. – С. 3.
18. Урядовий кур'єр. – 2011. – 17 лютого. – С. 3.
19. Власенко В. Україна пропонує Європі мішок зерна, а та хоче лише жменьку / Вікторія Власенко // Урядовий кур'єр. – 2011. – 26 лютого. – С. 9.
20. Неузгоджені позиції зачекають // Урядовий кур'єр. – 2011. – 9 лютого. – С. 3.
21. Процишин В. Ми готові до компромісу. А ЄС? / Вадим Процишин // Урядовий кур'єр. – 2011. – 19 березня. – С. 2.
22. Обстоюємо принцип чотирьох свобод // Урядовий кур'єр. – 2011. – 4 березня. – С. 3.
23. Урядовий кур'єр. – 2011. – 8 квітня. – С. 4.

Рецензенти: д.і.н., професор І. Я. Тодоров;
д.політ.н., професор О. В. Шевчук

© Тригуб П. М., Тригуб О. П., 2011

Надійшла до редколегії 8.04.2011 р.

Розділ II

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ